

MANPESA

PREGÓ

DIA 14 DE FEBRER 2003

JAUME SERRA I FONTELLES

Pregoner Festes de la Llum 2003

Jaume Serra i Fontelles és un manresà "exiliat" tal i com ell es defineix. Tot i viure fora de Manresa, manté viu el contacte amb la ciutat i defensa arreu la seva condició de manresà, nascut al carrer Talamanca l'any 1946.

Professionalment Jaume Serra és realitzador de televisió a TVE-Catalunya. Especialitzat en documentals, ha signat entre d'altres, els dedicats a Manuel Carrasco i Formiguera, Josep Pla i Joan Miró (aquest espai va rebre una nominació als EMI International Award) i va dirigir la sèrie "El maquis a Catalunya", de la qual n'ha sortit un llibre titulat "L'ombra del maquis".

Deixant de banda la seva activitat professional a televisió, per escollir a Jaume Serra com a pregoner de les Festes de la Llum 2003, la nostra entitat va valorar diferents elements. El primer de tots és, evidentment, que fos un manresà, i que per tant pogués parlar de Manresa i la Festa de la Llum. Preferiblement buscàvem un manresà que no residís a la nostra ciutat, per donar més sentit a la Trobada de Manresans forans que recuperarem el mateix cap de setmana. També era molt important que, essent com som una entitat cultural i sobretot teatral, el nostre pregoner fos també de l'àmbit de la cultura i del teatre.

Jaume Serra ha alternat sempre la seva activitat professional amb l'escriptura. Des de jove va militar en el camp cultural, formant part del col·lectiu manresà "Art Viu". Com a autor literari ha destacat sobretot en l'àmbit teatral. La seva primera obra "El dret al revés", va rebre el premi Ciutat de Granollers el 1977. Després van venir entre d'altres, "Deixeu-me ser mariner", premi Ciutat d'Alcoi 1979; "Manric Delclòs, premi Born de teatre 1992, "Exclòs", accèssit del premi Ignasi Iglesias 1993 o "Comèdies de Corral", premi Santos Antolín 1993. D'altres textos teatrals seus són: "Sarsuela de malves", "Fe d'errates" o "Moundhomes".

També és autor, entre d'altres narracions, d'una novel·la localitzada a Manresa, "Desitja'm sort, Madeleine", premi ciutat d'Alacant el 1974, i prohibida per la censura i que no va poder ésser publicada fins uns anys més tard.

Il·lustríssim Senyor Alcalde,
autoritats,
senyors Administradors de les Festes de la Llum,
senyores, senyors:

EXILIAR: Anar-se'n, voluntàriament o obligat, del propi país.

EXILI: Obligació de viure fora d'un lloc, lluny d'una persona, que hom enyora. Sojorn obligat fora de la pàtria.

Les meves primeres paraules han de ser per recordar l'Agustí Soler i Mas, tan de casa nostra com la llibreria Roca o el Pou de la Gallina, i més de soca i arrel manresanes que els plàtans del Passeig. Des dels anys seixanta, amb l'Agustí ens unia la militància al grup cultural "Art Viu" i la dèria d'escriure per al teatre, temps a venir. Just fa deu llums, ell era aquí on sóc jo, també per llegir el pregó. Responsable de dècades d'"Innocentades", amb elles en Soler i Mas va instaurar una tradició teatral a Manresa: de poquíssims autors es pot dir que hagin creat tradició, fora d'un Zorrilla amb el "Tenorio" o un Folch i Torres amb els "Pastorets". Els manresans te n'hem de donar les gràcies, Agustí. Però tu no voldries veure cares llargues en una diada com aquesta; tu, que deus estar maquinant sàtires i bromes entre els núvols, bromes entre les bromes. És broma.

Vull agrair als membres de l'avui centenari Casal Familiar Recreatiu, "els Carlins", designats aquest any Administradors de les Festes de la Llum, que hagin escollit aquest manresà de fora per al pregó d'enguany; un pregó que, espero, no sigui tant dificultós d'emparar com les nostrades ametlles de la Llum, aquelles pedres, punxegudes, blanques i també de colors innocents. Per innocents, els que gosen posar a prova, a més a més dels queixals, la fortalesa del sucre petrificat de les ametlles. Com a recompensa al seu esforç, obtindran el fruit que un dia va ser la més bonica flor hivernal dels paisatges bagencs, la de l'ametller. I m'haureu de perdonar si penso que les ametlles de la Llum tenen l'esperit i l'essència de la nostra ciutat i la dels seus fills: una façana potser adusta, amaga, per qui la vulgui descobrir, la tendresa d'una ametlla, talment una animeta arraulida.

Sense tenir relació amb la Llum, però sí amb la tradició pastissera manresana, també he de retre un modest homenatge a les inefables

bananes, úniques al món, com les ametlles que he citat abans i que, a diferència d'elles, es desfan a la boca, com polsim amb essència de plàtan. Després, que no vinguin de fora per dir-nos que les nostres llaminadures són inaccessibles. Enveja o ignorància, tot és u.

Per ignorància, la meua, quan a casa, tot contemplant Montserrat des de la finestra, imaginava que un dia veuria aquella llum misteriosa, que el globus resplendent passaria volant per damunt de la teulada i retornaria al Carme -entre nosaltres, us he de confessar que mai no ho vaig aconseguir. Per complicar encara més les meves il·lusions, de vegades fins i tot em desapareixia de l'horitzó la muntanya santa, i jo -que aleshores només era un manresanet de sis pams- no entenia que aquell fenomen era cosa dels núvols: al misteri de la Llum se m'hi afegia el prodigi de les desaparicions esporàdiques de la serra de Montserrat, i sempre en dies ennuvolats. Pura coincidència.

Manresa i Montserrat han estat secularment unides amb estrets lligams religiosos, culturals i també d'esbargiment, com ara l'excursionisme; aquell succés llegendari va tenir el seu origen i la seva fi en la muntanya emblemàtica i el més característic dels nostres paisatges exhibeix, com a teló de fons, la serralada montserratina. La Serra d'or, contemplada des de Manresa, des del Pla de Bages, és quan ofereix el seu millor perfil. I no m'oblido del mur majestuós que anorrea el viatger quan passa per Monistrol de Montserrat: allà, les formacions ciclopies ens recorden que som el que som: poqueta cosa, alabat sia Déu.

Temps era temps que, almenys una vegada a l'any, el bon manresà -mig profà, mig devot i mig tant-se-me'n-fot- pujava al monestir en un autocar d'aquells que duien les maletes a fora i que, si hi havia massa viatgers, calia afegir-hi cadires plegables. Amb gran terrabastall i encara més fumera, aquella carraca ja començava a patir només de remuntar la Catalana, s'ofegava a can Massana, i a Santa Cecília el radiador, o bé bullia o bé s'havia quedat sense aigua. Però sempre s'arribava; marejats i cruixits d'ossos, però s'arribava. D'altres preferien el tren, per poder enllaçar amb aquell sotragueig cançoner del "cremallera". Tothom s'enduia esmorzar, dinar i berenar; no pas en motxilles, sinó amb bosses i cistelles, i tornaven a casa amb medalletes, postals, algun bastó de fer bonic i un mànec de ploma d'escriure on, per un foradet més petit que una lletícia, s'hi veia la marededéu. Segons l'Auca de Montserrat:

"Gasten algunes pessetes
en rosaris i estampetes".

"Ja sé que no s'estila", que diria l'estimat Soler i Mas, però, abans, alguns manresans poc fidels aprofitaven el dia de festa de la Llum per anar de compres a Barcelona. Si bé es perdien l'"estrepitosa" tronada, els gegants, els nanos i les sardanes -tot a la plaça-, podien, en canvi, fer el turista per la ciutat comtal en un dia feiner. De bon matí agafaven el tren del nord i sortien a la plaça de Catalunya, a tocar el carrer de Pelai on, per mala sort, es topaven amb amics i coneguts de Manresa, tots una mica avergonyits, com si els enxampessin en una infidelitat. Uns esmorzaven al Royal, d'altres al Canaletes, i feien l'aperitiu -un dia és un dia- a la plaça Reial, amb aquells inoblidables calamars a la romana acabats d'arrebossar. Després d'anar a badar al port, davant de Colom, la caravel·la Santa Maria i les golondrines, s'entaulaven a l'entorn d'un arròs a la marinera, allà a la Barceloneta. I com a final de l'itinerari, altra vegada la plaça de Catalunya, per agafar, altra vegada, el tren de tornada. L'endemà a la feina, tothom presumia d'haver trobat alguna ganga, com ara unes sabates comprades a un segon pis del carrer del Carme -totes les botigues eren a la Rambla o al seu voltant, perquè la Barcelona dels manresans era aquesta i no altra. El dècim de loteria a la "Casa Valdés" també era de ritual. Qui anava amb nens, acabava, per força, al zoològic, i fins i tot es mercadejava el vestit per la primera comunió, influenciats per aquella cançó-anunci de la ràdio:

"Un traje Casarramona
de primera comunió
es para todos los niños
su gran mayor ilusión."

Aleshores, per a mi, Barcelona era Nova York: taxis grocs i negres, grans avingudes, edificis alts, molts cotxes, metro, tramvies de dos vagons, autobusos de dos pisos, trolebusos, guàrdies urbans, semàfors -a Manresa només hi havia el de la plaça de Sant Domènec, dita aleshores de Sant Domingo-, aquella gernació de la Rambla, aquell estol de botigues quan encara no existia el "Corte Inglés"... Jo, de petit, pensava que Barcelona era bona de veure, però no de viure-hi....

Com que a vint anys me'n vaig anar d'aquí, sóc, com tots els manresans forans, home de poques Llums..., vull dir que me n'he perdut moltes, de diades d'aquestes. Recordo que per les nostres festes de febrer de l'any seixanta-dos fins i tot l'abat Escarré va venir a celebrar la missa pontifical a l'església del Carme. Però, d'entre els records de la Llum, aquests últims dies n'he descobert un de l'any 63: per tal de refrescar-me

la memòria de cara el pregó, he estat regirant arxius i carpetes. Entremig de programes ja esgrogueïts de teatre i cinema, diplomes escolars i paperassa variada, m'he sorprès de trobar que, al programa de la Llum de fa quaranta anys, aquest pregoner d'ocasió formava part d'un grup d'autors manresans que presentaven els seus films amateurs –“en color y sonoros”- al Centre Excursionista de la Comarca del Bages. Just aleshores m'iniciava en el món de la imatge i aquesta dèria fou la responsable de la meva marxa de Manresa, quatre anys més tard. No va ser aquell un autoexili forçat per qüestions polítiques –llavors suportàvem una dictablanda, que volia dir que el pitjor ja havia passat- sinó per una exigència vocacional i vital, positiva, encara que traumàtica. El món del cinema o el de la televisió, Manresa no me'l podia oferir. Diu la dita –no sé si és prou escaient en aquest cas- que els homes anem a buscar a fora allò que no trobem a casa. Però, el fet d'allunyar-me dels amics, dels escenaris quotidians, dels costums i el tarannà de la ciutat, em va deixar més fet a trossos que aquell Neptú de la font del pont del cementiri i més de pedra que les àligues de can Jorba.

En el meu comiat, l'any 67, vaig escriure un poema que acabava així:

“...Adéu, teulades, fum, roba estesa: me'n vaig.”

La visió que em vaig endur de la meva ciutat no seria la mateixa si n'hagués marxat amb trenta o quaranta anys a l'esquena. I, per descomptat, no té res a veure amb la Manresa dels meus amics manresans de tota la vida. Estic segur que els ciutadans d'avui mateix ja no recorden gaire aquelles imatges tan significatives per a mi. Espero que no, em consta que no, perquè la nostra ciutat d'avui té molt més de nou i de modernitat que d'aquells vestigis escrostonats i rònecs. La meva nostàlgia no arriba al punt d'entristir-me quan veig que el que abans eren casotes sense sol ara esdevenen placetes i carrers com cal.

Aquell Cap d'Any del 67 –any nou, vida nova- me'n vaig endur, en l'exili a Barcelona, arrapat a la pell i als ossos, els jocs, les baralles i els amics de la infantesa, els nadals a l'entorn de l'estufa de serradures, tot guarnint el pessebre amb molsa collida a la font de l'Arrel, les guerres a cops de pedra dalt del Castell, en sortir dels Hermanus dels Esquilets, tot un munt de records, bons i dolents, de l'escola, dels xarlatans als dilluns a la muralla del Carme –maquinetes d'afaitar, locions capil.lars, aixarops pels bronquis, ungüents, anells i pulseres pel reumatisme... Aquells venedors a ple carrer, quin espectacle en sortir del col.legi! Me'n vaig endur els ressons de les festes majors, amb envelats i vermuts al passeig, ressons

de tenora, ressons de mirades furtives amb alguna noieta de l'Institut, de dies de vacances a la piscina, del primer tocadiscos, de la primera tele, del primer cotxe a casa –un “600”, naturalment-, de les primeres pors, dels primers sentiments trasbalsadors, de la descoberta del món... És a dir: els ressons de la pàtria més íntima, l'única que em sap motivar. I no puc ni vull estimar altres conceptes patriòtics més globalitzadors, perquè sempre els venen o regalen, camuflats amb consignes interessades.

Per les festes de La Llum d'aquell 1967, els meus amics del grup “Art Viu” estrenaven “Tres farses russes”, d'Anton Txèkhov, es van programar conferències del Xavier Rubert de Ventós i l'Ernest Lluch, mentre el Raimon i el Joan Manuel Serrat entusiasmaven el jovent manresà... Alguns ja no hi són, mentre d'altres caminen, encara conseqüents i fidels a ells mateixos, que és el millor que es pot fer a la vida.

L'estiu del mateix any, el poeta Salvador Espriu va accedir a presentar-me un curtmetratge sobre un poema seu, musicat per Raimon, al Cercle Artístic de l'Ateneu. Per allò de fer temps, vaig acompanyar l'autor del “Cementiri de Sinera” a la nostra necròpolis, després d'excusar-me, perquè no es tractava d'establir comparances entre el seu mitificat cementiri d'Arenys, i el de casa meva, sense mites. Vaig triar aquell lloc tranquil perquè sempre m'ha semblat molt digne d'ensenyar, i perquè l'Espriu repetia sovint que “el meu mal no vol soroll”. Li vaig parlar, tant de carrers com el d'Arcs de Santa Llúcia, com de la bellesa serena de la gran nau de la Seu. Ell coneixia prou bé tot allò del què li parlava i em va comentar, sorneguer, que els nostres carrerons, estrets i costeruts, eren molt adients per a l'aparició nocturna d'algun dimoni, però no pas esfereïdor, sinó més aviat de “Pastorets”. L'Espriu venia a dir que, a molt estirar, el casc antic de Manresa podia provocar, de nit, una por a la menuda, com de butxaca... Com de butxaca van ser aquelles Passions de la parròquia de la Seu on l'escenari, d'unes dimensions ideals per a un monòleg, rebentava a vessar de ciutadans de Jerusalem, escribes, fariseus, la dotzena obligada d'apòstols, un Jesús dalt d'un ruc de debò i, tot agitant branques d'olivera, una riada de nens, entre els que m'hi trobava jo, més trempat que un gínjol. Gairebé érem tants a l'escenari com a la platea, i no us enganyo.

I per les festes de nadal, aquell marrec que havia cridat hossanna entremig de la multitud, també sortia a ballar -ara esgrimint la força- una dansa demoníaca davant mateix de les calderes d'en Pere Botero. Les diades nadalenques, a l'aparador central de can Jorba hi feien putxinellis. M'agradaven tant que en vaig demanar uns als Reis. Me'n van portar quatre, i també un guinyol. Ben aviat, en una llibreteta vaig començar a escriure diàlegs per a la Bruixa, el Dimoni, el Perico i la Marieta, i muntava

representacions al menjador de casa per als nens de la meua escala. Si de vailet ja feia tots els papers de l'auca, no va ser casual, doncs que, al cap de pocs anys de ser a Barcelona, acabés per escriure teatre, perquè per força havia d'acabar escrivint teatre: la meua biografia a Manresa m'hi obligava. Al curs de l'any i al llarg de tots els anys de calça curta, la meua ciutat va ser un escenari immens.

Eren o no eren espectacles teatrals aquells finals de curs que els Hermanus de La Salle muntaven als Carlins, amb els repolits alumnes vestits de blanc puríssim, tot escenificant alguna cançó de Joan Llongueres? Era o no era teatre la posada en escena dels Reis a cal Jorba i, a un nivell més modest, d'aficionat, els de cal Fontordera, al carrer d'en Cirera?

Eren o no eren un fenomen teatral –tant sacre com vulgüe- les processons de Corpus, les de les Enramades, les de la Puríssima i, sobretot, sobretot, les de Setmana Santa? Aquell silenci sepulcral, el ressò de timbals, el percutir de les llances dels armats –quan feien “l'estrella” ningú no gosava respirar-, aquell Judes que si es penja o no es penja a la farola de la Plana de l'Om. I la Verònica, i l'enjojada Samaritana –que era la meua germana-, i el que duia un pollastre, o una escala, o uns claus o bé uns daus... Als meus ulls esbatanats desfilava una col·lecció de cromos vivents. Al.lucitava, que diuen ara: Jesús amb la creu a coll, un romà –dolent com tots- que encara va i me l'assota, les tres Maries, desconsolades i sense poder-hi fer res, mentre els estaquirotos dels deixebles caminen xino-xano amb palmons, com si fossin nens. I aquell so de flautes en la nit, aquella melodiosa marxa que mai no m'he tret del cap i que voldria que m'acompanyés al meu funeral, si n'arribava a tenir. I les tenebroses caputxes, vestes o papotes, com en dèiem els nens... Amb aquelles imatges còmpredores encara impreses a la retina, quan tornàvem al col·legi només volíem jugar a armats i a Cristos. Per força havia d'acabar escrivint teatre.

L'any que vaig fer la comunió –la primera-, va esclatar a la ciutat el formidable maremagnum de “La Hidalga del Valle”. Aquell auto sacramental va ser com “Els Deu Manaments” o “Ben-Hur” a escala manresana. Jo no sabia si decidir-me entre esdevenir, quan fos gran, director de teatre com l'Esteve Polls, o autor teatral com Calderón de la Barca: espaterrants efectes de llum i so sota la nit estelada, heraldus amb trompetes entremig de les gàrgoles gòtiques, masses d'actors, castells de focs i tota la cort celestial. L'apoteosi, l'espectacle total. En definitiva: jo estava predestinat per al teatre, pel sol fet de ser un mocós manresà d'aquells anys.

¡Si a Manresa vam acabar per utilitzar la plaça de toros només per

a representar-hi sarsueles a les xafogoses nits d'estiu! Aquell espai taurí que un dia van estellar -perquè tot era de fusta-, es mig omplia amb la presència de toreros com un Bernadó o un “Chamaco”. En canvi, la “Katuska”, el “Don Manolito” i la “Maruxa” convocaven tanta audiència popular com avui la “Operación Triunfo”, però almenys aportaven una petita dosi de cultura musical. Era més previsible, doncs, que abans amb relacionés amb bambolines que no amb capotes de grana y oro.

Fins i tot el prodigi de la Misteriosa Llum ha pujat als escenaris. De primer va sortir a una auca memorable, la més bonica que s'ha dibuixat mai a Catalunya, després de la de Montserrat, il·lustrada per Junceda, l'any 23. L'auca de la Llum, amb rodolins de Ramon Albareda i el tendríssim traç de Joan Vilanova donaria peu, anys a venir, a la seva posada en escena –altra vegada el teatre connecta amb la vida manresana. Aquells xarlatans de la muralla que he citat abans, aquell mercadeig a l'aire lliure, aquell regateig tan teatral, no està avui dia representat per la Fira de l'Aixada?

Sense cotxes i sense tele, s'omplien els teatres i els cinemes. Si bé el teatre era més ocasional, als “Carlins” es representava una obra cada setmana, o gairebé. I petits i grans ens ho empassàvem tot: des de “La Ventafocs” al “Divino Impaciente”, passant pels “Savis de Vilatrsta”, “Una historia de Cristo” o “Los pastorcillos en Belén”. El fenomen teatral a Catalunya, poc estudiat, és potser únic al món: cada llogarret té un teatre, ja sigui a l'ombra de la parròquia, d'un ateneu, d'algun cinema ambivalent, d'un cercle cultural o de l'ajuntament. El poble que no té on fer uns “Pastorets” per nadal deu venir a ser una mena de sufragània escarransida, de quatre cases amb quatre gats... més aviat tristos i ensopits.

Com que tinc l'exili només a tres peatges –vull dir a tres passes- de la meua petita pàtria, ho aprofito i vinc una vegada al mes, des de fa anys, a sopar amb aquells vells amics de quan només érem batxillers de l'Institut i teníem a les mans el tot i el res, però encara no ho sabíem. L'amistat esbojarrada de l'adolescència se'ns ha transformat, quaranta anys després, en una eficaç teràpia contra les arrugues, els cabells blancs i la calvície –les arrugues de la vida quotidiana, els cabells blancs de l'estrés i la calvície del que podia haver estat i no fou. Si abans només teníem en comú la complicitat escolar, ara, després de tantes dècades, ens uneixen els records de l'ahir i les trobades de l'avui. Amb aquestes tertúlies, els meus companys, residents a Manresa des de sempre, reviuem el passat. I jo, gràcies a ells, recupero cada mes la meua ciutat.

Amb trenta-set anys a Barcelona m'he acostumat a sentir-me un manresà fora de Manresa. M'hi he avesat i fins i tot m'agrada aquesta

mena de nostàlgia on -en una mena d'escudella sentimental- la infància, l'adolescència i la primera joventut se'm barregen amb la ciutat d'aleshores. En la meua absència –només física-, he mitificat aquella altra Manresa per la que, tant els forasters com els de casa, hi passen sense entretenir-s'hi, si és que no la poden evitar: els carrerons empedrats amb llambordes, els portals com una gola de llop, els glaons costeruts i desiguals, els fanals que projecten més ombres que no pas llum, les voreres escanyades, els culs de sac, les finestres tapiades, les reixes rovellades que tanquen només silenci i obscuritat... Aquest és el paisatge, sobretot nocturn, que conforma la part més entranyable de la ciutat que duc a l'infern de l'armilla de la meua melangia.

Avui dia, quan -qui més qui menys-, tothom s'autoanomena "ciudadà del món", constato que em sento només manresà, i ja em basta. Dec ser de mires estretes i més aviat simple, però aquesta senzilla conclusió em serveix per entendre'ns, jo amb mi.

"Roda el món i torna al Born". Per això torno tan sovint: perquè vaig néixer al carrer de Talamanca, a tocar-tocar del Born.

Molt bones Festes Lluminoses.

Jaume Serra i Fontelles
Barcelona, febrer 2003

EL CASAL
familiar recreatiu

Ajuntament de Manresa